

Harem Hadži Reuf-begove ili Nove (Džedid) džamije, grobljanska cjelina

Status spomenika -> **Nacionalni spomenik**

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika, na temelju članka V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i članka 39. stavak 1. Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 2. do 4. rujna 2013. godine, donijelo je

O D L U K U

I.

Grobljanska cjelina – harem Hadži Reuf-begove ili Nove (Džedid) džamije u Gradačcu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik obuhvaća prostor harema džamije sa starim nišanima.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. 10/72 (stari premjer), što odgovara k.č. 1413 (novi premjer), posjedovni list broj 1250, z.k. uložak broj 1765, k.o. Gradačac II, općina Gradačac, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik primjenjuju se mjere zaštite utemeljene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljenoga prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini („Službene novine Federacije BiH”, br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

Hadži Reuf-begova ili Nova (Džedid) džamija **ne uživa režim zaštite** utvrđen ovom odlukom, jer nije obnovljena sukladno Zakonu o provedbi odluka Povjerenstva, pa ne ispunjava Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima („Službeni glasnik BiH“ br. 33/02 i 15/03).

II.

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, znanstvene, tehničke, administracijske i financijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnoga spomenika.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati financijska sredstva za izradu i postavljanje informacijske ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobara nacionalnim spomenikom.

III.

U cilju **trajne zaštite** nacionalnoga spomenika na prostoru koji je definiran u točki I. stavak 3. ove odluke, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su isključivo istraživački, konzervacijsko-restauracijski, radovi na redovitom održavanju kao i radovi koji će osigurati održivu uporabu spomenika, uključujući i radove čiji je cilj prezentiranje spomenika, uz dopuštenje federalnoga ministarstva nadležnoga za prostorno uređenje i uz stručno nadziranje nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine;
- izvorna namjena zaštićenog prostora ne smije biti promijenjena;
- izvršiti dokumentiranje nišana uz izradu geodetske skice;
- izvršiti dokumentiranje epigrafske građe harema, identifikaciju postojećih grobova;
- izvršiti povrat harema u prvobitno stanje uklanjanjem svih naknadno izvedenih dijelova (betonskog popločanja, šadrvana) urađenih od neprikladnih materijala, s obzirom da narušavaju građevinsku cjelovitost nacionalnoga spomenika;
- nije dopušteno izvođenje radova koji bi mogli ugroziti nacionalni spomenik, odnosno izgradnja novih objekata u zoni nacionalnoga spomenika, nadogradnja ili proširivanje;
- nije dopušteno izmještanje starih nišana.

IV.

Stavljaju se izvan snage svi provedbeni i razvojni prostorno-planski spisi u dijelu u kojemu su oprečni odredbama ove odluke.

V.

Svatko, a osobito nadležna tijela Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe, suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VI.

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnome za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine i općinskome tijelu uprave nadležnome za poslove urbanizma i katastra, radi provedbe mjera utemeljenih toč. II. – V. ove odluke, te nadležnome općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII.

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom koje je dostupno na uvid zainteresiranim osobama u prostorijama i na web stranici Povjerenstva (<http://www.kons.gov.ba>).

VIII.

Prema članku V. stavak 4. Aneksa 8. Općeg okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Povjerenstva su konačne.

IX.

Ova odluka stupa na snagu narednoga dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku BiH“.

Ovu odluku Povjerenstvo je donijelo u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo.

Broj: 06.3-2.3-53/13-27
2. rujna 2013. godine
Sarajevo

**Predsjedatelj Povjerenstva
Dubravko Lovrenović**

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na temelju članka 2. stavak 1. Zakona o provedbi odluka Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljenoga prema Aneksu 8. Općeg okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, „nacionalni spomenik“ je dobro koje je Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika proglasilo nacionalnim spomenikom, sukladno čl. V. i VI. Aneksa 8. Općeg okvirnoga sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, sve dok Povjerenstvo ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Centar za Islamsku arhitekturu iz Sarajeva podnio je, dana 10.02.2003. godine Povjerenstvu za očuvanje nacionalnih spomenika peticiju/prijedlog za proglašenje Reuf-begove (Džedid) džamije u Gradačcu, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine. Na temelju prijedloga, Povjerenstvo je pokrenulo postupak za proglašenje Reuf-begove (Džedid) džamije u Gradačcu nacionalnim spomenikom, u skladno članku V. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i odredbama Poslovnika o radu Povjerenstva za očuvanje nacionalnih spomenika.

Izjava o značaju dobra

Gradačački haremi i nišani koje sadrže imaju značajnu izvornu vrijednost i snažnu simboličku vrijednost za Bosnu i Hercegovinu.

U haremu Hadži Reuf-begove ili Nove (Džedid) džamije se nalazi dvadesetak nišana iz 19. stoljeća, različitih dimenzija i oblika. Većina nišana ima tarihe ispisane *sulus* ili *talik* stilom arapskog pisma.

Osim nišana, različitih oblika i dimenzija, u haremu se nalaze dva kamena sarkofaga, od kojih jedan kameni sarkofag sa muškim nišanom sa fesom potječe iz 1890. godine i pripada Ahmed-begu, sinu Reuf-bega Gradaševića. Reuf-beg je umro 1893. godine i sahranjen je u ovom haremu.

Hadži Reuf-begova ili Nova (Džedid) džamija je sagrađena u periodu 1878. -1893. godine na mjestu gdje je ranije postojala džamija ili mesdžid koji je obnovio Reuf-beg Gradašević. Džamija je obnovljena i dograđena 2009. godine.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju predloženog dobra nacionalnim spomenikom, izvršen je uvid u:

- podatke o trenutnom stanju i namjeni dobra, uključujući opis, arhitektonsku snimku i fotografije;
- uvid u trenutno stanje dobra;
- kopiju katastarskog plana;
- izvod iz posjedovnog lista;
- povijesnu, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korištene dokumentacije u okviru ove odluke;
- peticiju Centra za islamsku arhitekturu Sarajevo, za proglašenje Reuf-begove džamije u Gradačcu, nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, od 10.02.2003. godine sa priložima;
- Glavni projekat – Rekonstrukcije i dogradnje Reuf-begove džamije koji je izradilo Poduzeće za izvođenje, projektovanje, nadzor i konzalting "AG INŽENJERING", Gradačac, 2002. godine – Investitor – Građevinski odbor Reuf-begove džamije.

Prema odredbi članka V. stavak 2. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 37. Poslovnika o radu Povjerenstva, prije donošenja konačne odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, Povjerenstvo je dužno pružiti mogućnost vlasniku predloženog nacionalnoga spomenika, podnositelju peticije, institucijama nadležnima za očuvanje naslijeđa, stručnim i znanstvenim institucijama, stručnjacima i znanstvenicima, kao i drugim zainteresiranim osobama da iznesu svoja stajališta.

Sukladno tomu, Povjerenstvo je poduzelo sljedeće aktivnosti:

- dopisom broj: 07.2-35-303/03-4 od dana 11.01.2005. godine, 06.3-36.1-19/13-9 od dana 24.01.2005. i 06.3-36.1-19/13-79 od dana 22.05.2013. godine zatražilo dostavu dokumentacije i stajališta u vezi sa proglašenjem Reuf-begove (Džedid) džamije u Gradačcu nacionalnim spomenikom, od: Medžlisa islamske zajednice Gradačac, Općine Gradačac, Centra za islamsku arhitekturu, Sarajevo i Općinskog suda u Gradačcu;
- u „Službenom glasniku BiH“, broj 19/13 od 12.03.2013. godine objavljena je Obavijest o pokretanju postupka proglašenja predmetnog i drugih dobara nacionalnim spomenicima, sa pozivom vlasnicima i drugim zainteresiranim fizičkim i pravnim osobama, tijelima i institucijama da, u roku od 30 dana dostave Povjerenstvu svoja stajališta u vezi sa proglašenjem dobra nacionalnim spomenikom.

Do donošenja Odluke, Povjerenstvu je dostavljena sljedeća dokumentacija:

- dopisom broj: 07-31-206/05 od dana 02.02.2005. godine Općinska služba za geodetske poslove i katastar nekretnina dostavila je dokumentaciju za navedeni objekat (Izvod iz PL, kopiju katastarskog plana, identifikaciju novog i starog k.č.);
- dopisom broj: 08/1-30-235/13 od dana 16.05.2013. godine Općina Gradačac-Služba za geodetske i imovinsko pravne poslove dostavila je traženu dokumentaciju;
- dopisom broj: 028-0-Rz-13-000 487 od dana 24.05.2013. godine Općinski sud u Gradačcu – Zemljišnoknjižni ured dostavio je traženu dokumentaciju (zemljišnoknjižni izvadak);
- dopisom broj: 07-40-4-4407-1/13 od dana 19.08.2013. godine Zavod zaštitu spomenika u sastavu Federalnoga ministarstva kulture i sporta izvijestio je Povjerenstvo da je dobro bilo evidentirano, ali nije upisano u Registar nepokretnih spomenika kulture SR BiH.

1. Podaci o dobru

Lokacija

Harem Hadži Reuf-begove džamije se nalazi u Gradačcu(1). Jedna skupina nišana i dva kamena sarkofaga nalaze se ispred Hadži Reuf-begove džamije (sjeverozapadni dio parcele), a druga skupina nišana pored džamije (sjeveroistočni dio parcele).

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru koji obuhvaća k.č. 10/72 (stari premjer), što odgovara k.č. 1413 (novi premjer), posjedovni list broj 1250, z.k. uložak broj 1765, k.o. GRADAČAC II, općina Gradačac, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Povijesni podaci

Gradačac i njegova okolina došli su pod osmansku vlast 1553. godine, ali se u pisanim historijskim dokumentima (tuzlanskom Sidžilu-protokolu) spominje tek 1634. godine(2).

Nije poznat točan datum osnivanja gradačačke kapetanije. Kao vrijeme osnivanja gradačačke kapetanije uzima se 1710. godina(3).

Po osnivanju kapetanije počinje i brža izgradnja Gradačca. Pored utvrda i kula grade se i drugi objekti i osnivaju se nove mahale. Zastavnik Božić iz Brodske pogranične pukovnije u izvještaju iz 1785. godine navodi da u Gradačcu ima 111 muslimanskih kuća(4).

Polovinom 19. stoljeća u Gradačcu se nalazilo 350 kuća, četrdesetak dućana, dva hana, dvije medrese, četiri džamije (Sviračka, Husejnija, Reuf-begova ili Nova (Džedid) i Bukovačka džamija), nekoliko mekteba i sedam mahala(5). Veliku zaslugu u izgradnji Gradačca imali su gradačački kapetani Gradašćevići: Osman-kapetan, Murat-kapetan, a naročito Husein-kapetan *Zmaj od Bosne*(6).

Prva džamija u Gradačcu podignuta je u tvrđavi, što se zaključilo na osnovu bilješke iz 1711. godine u kojoj se navodi da je Sultan Mehmed-hanova džamija u tvrđavi Gradačac dobila gedik timar u nekom selu u nahiji Soko u gradačačkom kadiluku, a spominje se i tadašnji hatib Mehmed halifa(7).

Iz arhivskih dokumenata poznato je da je unutar tvrđave bila Sultan Fatih Mehmed-hanova džamija. Građena je prije 1711. godine, što odgovara historijskim činjenicama, iako nosi ime Mehmeda el-Fatiha. Napuštena je 1878. godine, jer su austrougarska vlast i vojska zatvorile kapije grada. Austrougarska vojska, kojoj džamija nije bila potrebna, počela je da raznosi prvo drvene, a zatim i kamene dijelove. Izgleda da je kamen ove džamije služio i za gradnju Reuf-begove (Nove gradske) džamije, te pravoslavne (1887) i katoličke (1889) crkve u Gradačcu. Već 1892. kotarske vlasti su srušile džamiju, a 1908. godine hafiz Mustafa ef. Imamović izjavljuje da «danas na mjestu gdje je džamija postojala ni jednog kamena, već se samo na glavnom zidu oko grada vide znakovi, da je na tom mjestu jedna zgrada bila»(8).

Hadži Reuf-begova ili Nova (Džedid) džamija sagrađena u periodu 1878. -1893. godine na mjestu gdje je ranije postojala džamija ili mesdžid koju je obnovio Reuf-beg Gradašćević. Reuf-beg je umro 1893. godine, a sahranjen je u haremu džamije koja nosi njegovo ime(9). Na temelju projekta(10) izvršena je obnova i nadogradnja Hadži Reuf-begove džamije i harema u periodu 2003. - 2013. godine.

Harem Hadži Reuf-begove džamije

U haremu džamije sahranjeni su i:

- Gradašćević(11) Ahmed-beg, sin časnog Reuf-bega, 1890.;
- Hajrudin, sin Abdulaha Gradašćević, 1943.;
- kadija Hadžaga, sin Hafiz-bega Gradašćević, 1890.;
- supruga hadži Derviš-bega Izeta-hanuma, kći Emina;

- Hifzi-beg, sin Hafiz-beg efendije, 1889.;
- Jusuf Rešid-beg, 1870.;
- Fehim-beg, sin Abdurešida, 1879.;
- Osman-beg, sin Abdi-bega Gradašćević, 1878.;
- Derviš-beg Gradašćević, sin Reuf-bega, 1912.;
- Ganibegović(12) Hasan-beg, 1866.

Ukop u harem se više ne obavlja.

2. Opis dobra

Hadži Reuf-begovu džamiju u Gradačcu nalazi se manji mezaristan sa dvadesetak nišana. Uz petnaestak starijih nišana nalazi se i nekoliko nišana novijeg datuma. Većina nišana ima tarihe ispisane *sulus* ili *talik* stilom arapskog pisma(13).

1. Kameni sarkofag

Na kamenom sarkofagu promjera 213x72x70 cm nalazi se muški nišan sa fesom promjera 35x9x140 cm na kojem je natpis na turskom jeziku napisan *talik* stilom arapskog pisma.

اه من الموت طفل ايكن تعليم ايندي بكا اسناد الجنيت تحت اقدام الامهات جون بويله بيورمش اول فخر كائنات بي دخي اول امري ايداندم اعنياد والدينك رضاسن حضر ايتمش ايكن وفا رحلت ايجون ايردي فرمان رب عباد بو حال اوزره....شويله ايندم بر خطاب امر يزدانه اطاعته سنره ترك ايندم بر صبي الاولاد غراداجاح اشراقنده غراداشجويج عزتو روف بلك محدومي احمد بلك روحنه فاتحة سنة 1307 رمضان 14

O smrti! Još kao dijete sam naučio od učitelja Poslanikove riječi „Dženet je pod majčinim stopama“ i tu zapovijed sam prihvatio na roditeljsko zadovoljstvo sve do smrti....gradačački uglednik Gradašćević Ahmed-beg, sin časnog Reuf-bega. Fatiha za njegovu dušu. 14 ramazan 1307 (30.04.1890) godine.

Sarkofag sa dva nišana dekoriran je biljnim ornamentima. Sa bočnih strana, središnji dio zauzima posuda sa cvijećem koja je okružena biljnom dekoracijom, koja se ravnomjerno kružno grana lijevo i desno od posude. Ista dekoracija je primjetna i sa prednjih strana samo u manjem obimu, prikazana je ista posuda sa cvijećem okružena biljnom dekoracijom. Dekoracija je vidljiva i na nišanima.

2. Kameni sarkofag

Na kamenom sarkofagu promjera 103x77x53 cm nalazi se muški nišan sa fesom promjera 17x9x106 cm na kojem je nečitak natpis na turskom jeziku napisan *talik* stilom arapskoga pisma. Iz natpisa se može pročitati da je ovdje ukopan Hajrudin, sin Abdulaha, Gradašćević koji je preselio 22.04.1943. godine.

3. Muški nišan sa izvedenim turbanom u gužve, promjera 24x20x160 cm sa teško čitljivim natpisom na turskom jeziku.

ماشاء الله هو الحي المغفور الرحيم قامه قضالي متحرانمرحوم الحاج اغا بك زاده غراداشجوبك حاغظ فاتحة سنة 1307

Što Bog hoće! On je Živi Oprostitelj Milostivi.....kadija Hadžaga, sin Hafiz-bega Gradašćević....Fatih. Godina 1308 (1890).

4. Ženski nišan u obliku stele promjera 30x10x155 cm sa djelomice čitkim natpisom na turskom jeziku.

....حاجي محمد...زاده مرحومه سليمان بلك...زاده حاجي درويش بلك كريمه سي مرحومه و مغفوره غزت خانم بنت امنة غفر الله لها و لوالديها و لجميع المومنين عامه الي يوم القيامه روحيجون الفاتحة ذو الحجة الشريف 11 سنة 1335
.....supruga hadži Derviš-bega pomilovana i oprostena Izeta-hanuma, kći Emina, Bog oprostio grijehe njoj, njenim roditeljima i svim muslimanima do sudnjeg dana. 11 zul hidže 1335 godine.

5. Muški nišan sa turbanom, potonuo u zemlju, promjera 21x16x80 cm sa natpisom na arapskom jeziku.

هو الحي الباقي المرحوم و المغفور له حفطي بك بن حافظ بك افندي

On je živi i Vječni. Pomilovani i oprosteni Hifzi-beg, sin Hafiz-beg efendije(ostatak natpisa u zemlji. Mujezinović spominje Hifzi-bega i kaže da je umro 1301-1889 godine).

6. Muški nišan sa turbanom u gužve, promjera 15x10x72 cm sa natpisom na arapskom jeziku napisan *sulus* stilom arapskog pisma.

هو الحي الباقي المرحوم و المغفور له يوسف رشيد بك روح شريفنه فاتحة سنة 1287

On je Živi i Vječni. Pomilovani i oprosteni Jusuf Rešid-beg. Fatih. Godina 1287 (1870).

7. Muški nišan sa turbanom u gužve, promjera 27x22x105 cm sa natpisom na arapskom jeziku napisan *talik* stilom arapskog pisma. Uvodna sentenca „ma šaallah“ napisana je u obliku tugre. Nišan je utonuo u zemlju tako da nije vidljiv cijeli natpis.

ما شاء الله يا واقفا بقبري متفكرا بامرئ... فاتحة الشريف لروح قاري قابودان زاده خير الله افندي....

Što Bog hoće. Ti koji stojiš na mom grobu.....Časna Fatiha za dušu Karić Hajrulah-efendije....

8. Nišan u obliku stele, promjera 24x7x70 cm sa natpisom na arapskom jeziku. Zbog potonuća nišana nije čitljivo ni ime, ni godina.

9. Muški nišan sa oblim turbanom, promjera 19x18x95 cm sa natpisom na arapskom jeziku.

هو الخلاق الباقي المرحوم و مغفور له فهيم بك بن عبد رشيد زاده الفاتحة سنة 1296

On je Vječni Tvorac. Pomilovani i oprošteni Fehim-beg, sin Abdurešida. Fatiha. Godina 1296 (1879).

10. Muški nišan sa fesom, promjera 25x21x34 cm sa natpisom na arapskom jeziku napisan *talik* stilom arapskog pisma sa tugrom u vrhu nišana.

ما شاء الله تعالى يا واقفا بقبري مافكرا بامرئ ارجوك ان لا تيانني الفاتحة الشريفة مرحوم عثمان بك بن عبيد بك غراداشجوبك فاتحة الشريفة سنة 1295

Što Bog Svevišnji hoće. Ti koji stojiš na mom grobu razmisli o mom stanju i nemoj zaboraviti proučiti Fatihu. Pomilovani Osman-beg, sin Abdi-bega Gradašćević. Fatiha. Godina 1295 (1878).

11. Nišan sa fesom, promjera 23x14x110 cm sa natpisom na arapskom jeziku napisan *imtalik* stilom arapskog pisma. Nišan je prelomljen, pa naknadno lijepljen tako da mu je tekst tariha nepotpun. Po onome što je ostalo od tariha vidljivo je da se radi o nišanu Abdureuf-bega, sina Ahmed-bega Gradašćevića koji je umro 25.06.1893. godine, a čiji tarih spominje Mujezinović(14).

12. Muški nišan sa fesom, promjera 19x14x85 cm sa natpisom napisanim arebicom.

Ovdje počiva Derviš-beg Gradašćević, sin Reuf-bega. Na ahiret preselio 1920.

13. Muški nišan sa turbanom, potonuo u zemlju promjera 20x13x64 cm na čijoj je bočnoj strani isklesana sablja. Natpis zbog potonuća nišana nije čitljiv.

14. Nišan sa fesom promjera 14x10x55 cm sa natpisom na arapskom jeziku.

المرحوم غانيبويك حسن بك روحنه الفاتحة سنة 1282 شوال 21

Pomilovani Ganibegović Hasan-beg. Fatiha za njegovu dušu. 21 ševal 1282. godine(10.03.1866).

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Dobro je bilo evidentirano pod nazivom Begova (Džedid) džamija s grobljem, Gradačac, ali nije upisano u Registar nepokretnih spomenika kulture SR BiH(15).

4. Istraživački i konzervacijsko-restauracijski radovi

Nema podataka o konzervacijsko-restauracijskim radovima.

5. Sadašnje stanje dobra

Harem Hadži Reuf-begove džamije se redovito održava, ali ne postoji briga za stare nišane. Isti su u većini slučajeva utonuli ili je u njihovoj neposrednoj blizini izvršeno novo ukapanje. Nekoliko nišana i kameni sarkofag dotiče betonska staza.

Harem nije ograđen.

6. Specifični rizici

Odlaskom na lokalitet, dana **11.04.2013.** godine utvrđeno je sljedeće:

- neadekvatna konzervacija nišana,
- nepovratno uništavanje cjeline ili njezinih dijelova željom vlasnika za osiguravanjem ekonomske dobiti (Glavnim projektom predviđena je izgradnja poslovnog prostora u sklopu harema).

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za proglašenje dobara nacionalnim spomenicima („Službeni glasnik BiH“, br. 33/02 i 15/03), Povjerenstvo donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijima:

- A. Vremensko određenje**
 - i. (dobra nastala od prapovijesti do 1960. godine)
- B. Povijesna vrijednost**
 - i. (veza građevine, cjeline ili područja sa povijesnom ličnošću ili značajnim događajem u povijesti)
- C. Umjetnička i estetska vrijednost**
 - i. kvaliteta obrade
 - ii. kvaliteta materijala
 - iii. razmjera
 - v. vrijednost pojedinosti
- D. Čitljivost** (dokumentarna, znanstvena, obrazovna vrijednost)
 - iv. svjedočanstvo o određenom tipu, stilu ili regionalnom maniru
 - v. svjedočanstvo o tipičnom načinu života u određenom razdoblju
- E. Simbolička vrijednost**
 - i. ontološka vrijednost
 - ii. tradicijska vrijednost
 - v. značaj za identitet skupine ljudi
- G. Izvornost**
 - i. oblik i dizajn
 - ii. materijal i sadržina
 - iv. tradicija i tehnike
- H. Jedinstvenost i reprezentativnost**
 - i. jedinstven ili rijedak primjerak određenog tipa ili stila

U prilogu ove odluke je sljedeća dokumentacija:

- kopija katastarskog plana,
- posjedovni list,
- Glavni projekat – Rekonstrukcije i dogradnje Reuf-begove džamije kojeg je izradilo Poduzeće za izvođenje, projektovanje, nadzor i konzalting "AG INŽENJERING", Gradačac, 2002. godine – Investitor- Građevinski odbor Reuf-begove džamije
- fotodokumentacija (fotografije postojećega stanja Harema Hadži Reuf-begove džamije u Gradačcu, travanj 2013. godine);

Korištena literatura

Tijekom vođenja postupka proglašenja nacionalnim spomenikom grobljanske cjeline – Harem Hadži Reuf-begove ili Nove (Džedid) džamije u Gradačcu, korištena je sljedeća literatura:

- 1980. Kreševljaković, Hamdija. *Kapetanije u Bosni i Hercegovini*, 2. Izdanje. Sarajevo: Svjetlost, 1980.
- 1988. Mujezinović, Mehmed. *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II. Sarajevo: 1988.
- 1994. Šehić, Sadik. *Zmaj od Bosne, Husein-kapetan Gradašćević između legende i povijesti*. Bosanska riječ: 1994.
- 2000. Kamberović, Husnija. "Sudbina džamije u gradačačkoj tvrđavi i pokušaj njene obnove 1891.-1909. godine", *Prilozi za orijentalnu filologiju* br. 49/1999. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 2000.
- 2003. Kamberović, Husnija. *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini, 1878.-1918*. Zagreb: 2003.

2003. Sarajlić, Esad. *Gradačac od 1945. do 1991. godine*, 2. Izdanje. Gradačac: "Alija Isaković", 2003.

2008. Sarajlić, Esad. *Gradačac sa okolinom-u prošlosti*. Gradačac: 2008.

-
- (1) Gradačac - grad i središte istoimene općine u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine.
 - (2) Sarajlić, Esad, *Gradačac sa okolinom-u prošlosti*, Gradačac: 2008., 172.
 - (3) Sarajlić, Esad, *Gradačac sa okolinom-u prošlosti*, Gradačac: 2008., 98.
 - (4) Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo: 1988., 169.
 - (5) Svirac, Čaršija, Kal'a, Bukva, Bagdale, Ciganluk i Srpska varoš. Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo, 1988., 169.
 - (6) Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo: 1988., 169.
 - (7) Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo: 1988., 169.
 - (8) Kamberović, Husnija, "Sudbina džamije u gradačačkoj tvrđavi i pokušaj njene obnove 1891.-1909. godine", *Prilozi za orijentalnu filologiju* br. 49/1999, Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 2000., 253-264.
 - (9) Sarajlić, Esad, *Gradačac sa okolinom-u prošlosti*, Gradačac: 2008., 16 -170.
 - (10) Glavni projekat – Rekonstrukcije i dogradnje Reuf-begove džamije koji je izradilo Poduzeće za izvođenje, projektovanje, nadzor i konzalting "AG INŽENJERING", Gradačac, 2002. godine – Investitor- Građevinski odbor Reuf-begove džamije.
 - (11) Gradaševići su begovska porodica koja je tokom čitavog 19. stoljeća spadala u gornji sloj bosanske begovske zemljoposjedničke elite. Kamberović, Husnija, *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini, 1878.-1918*. Zagreb, 2003., 180.
 - (12) Ganibegovići su porodica iz Gradačca, a potječu iz Dervente. Kamberović, Husnija, *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini, 1878.-1918*. Zagreb, 2003., 180.
 - (13) Obilazak lokaliteta i identifikaciju izvršio Hazim Numanagić.
 - (14) **Natpis na nišanu Abdureufa bega (Reuf-beg)**- Nad grobom su jednostavni nišani s fesom. Na uzglavnom nišani je sljedeći natpis: "Posjetioče moga groba, stani i razmisli, ja sam juče bio što si ti danas, a ti će sutra biti što i ja danas, pa crpите poruku pameti, budite bogobojažni tražeći oprosta. Umrli, potreban oprosta od Stvoritelja koji prašta Abdureuf beg, sin Ahmed bega Gradaševića. Za njegovu dušu (prouči) Fatihu. Godina 1310. / 8. zilhidže. (25. VI 1893) Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga II, Sarajevo, 1988., 183.
 - (15) Dopis broj: 07-40-4-4407-1/13 od dana 19.08.2013. godine Zavod zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta.